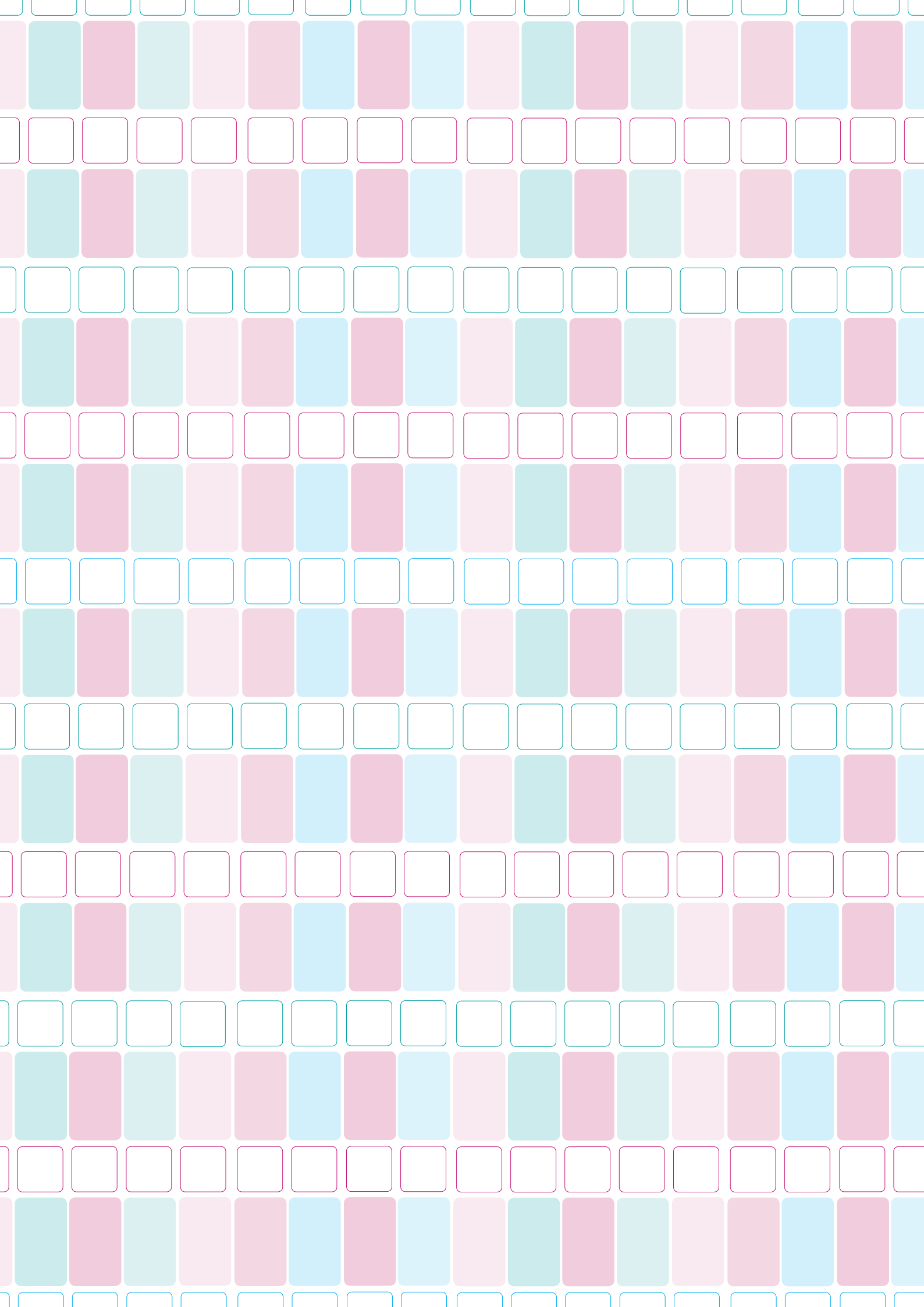

Ekoböndens marknad Delrapport 2019

Prognoser och marknadsanalyser
för svenska ekobönders produkter

Ekobondens marknad:

Första rapporten!

Denna rapport har tagits fram inom ramen för *Ekobondens Marknad*, en ny verksamhetsgren under utveckling inom Ekologiska Lantbrukarna. Under 2018 till 2020 har arbetet stöd från Jordbruksverkets medel som delas ut för att regeringens inriktningsmål för ekologisk produktion ska uppnås. Därefter kommer verksamheten att bli en ordinarie del av Ekologiska Lantbrukarnas verksamhet.

Förutom rapporter av det här slaget utvecklas också *prisgallupar* där ekobönder anonymt delar med sig av sina uppnådda priser för olika produkter på marknaden. Resultatet presenteras som genomsnitt och ger en trygghet och vägledning vid förhandlingar mellan köpare och säljare. Ekologiska Lantbrukarna utvecklar också appen *Ekoförmedlingen* vars syfte bland annat är att underlätta ekolantbrukarnas mellangårdshandel.

Inom ramen för Ekobondens Marknad görs också insatser för att profilera den ekologiska maten. Det sker bland annat genom öppna ekogårdar, ekoambassadörer och annan utåtriktad verksamhet. Detta arbete leds av Organic Sweden, men Ekologiska Lantbrukarna bygger upp delar av organisationen.

Denna marknadsrapport har skrivits av lantbruksökonomerna *Lars Jonasson* och lantbruksjournalisten och konsulten *Niclas Åkeson*. Författarna ansvarar ensamma för innehållet i rapporten.

Inledning	4
Sammanfattning	5
1. Prognos för ekoareal och volymer	7
2. Prognos för marknadsbalans i Sverige	11
3. Trender i handeln	14
4. Merpriser i handeln	17
5. Råvarans mervärde i butik	19
6. Ekoexport	23
7. Diskussion	24

Inledning: Bättre koll på läget med ny marknadsrapport.

I allt företagande är information om marknaden avgörande för framgång. Det gäller oavsett om man säljer förädlade produkter på en lokal marknad eller råvaror som hanteras storskaligt. Marknaden har två huvudkomponenter, utbud och efterfrågan. Det är hur dessa förhåller sig till varandra som till stor del avgör vilket pris en produkt får. Litet utbud och stor efterfrågan leder till höga priser och omvänt. Den här rapporten syftar till att ge en fördjupad bild av utbud, efterfrågan och priser på några av de produkter som svenska ekobönder producerar mest av.

Utbudet speglar vi genom en prognos för hur stora volymer av olika ekologiska råvaror som når marknaden under 2019. Dessa volymer sätts i relation till hur det har sett ut de senaste tio åren.

Efterfrågan speglas dels genom en bedömning av hur många ekologiska djur av olika slag som kommer att finnas i Sverige under 2019 och hur mycket foder de kommer att behöva. Djurens konsumtion av foder utgör en stor del av efterfrågan på de grödor som odlas av svenska ekobönder. I Ekologiska Lantbrukarnas framtida marknadsrapporter kommer balansen mellan odlade grödor och behovet av foder till ekodjuren att vara ett viktigt nyckeltal, så också i denna rapport.

Men om det svenska ekologiska lantbruket ska fungera måste slutprodukterna efterfrågas i mataffärerna, på restauranger och i storkök. Därför belyser vi även hur delar av dessa marknader utvecklas. Varje kvartal med start 2019 redovisar vi utvecklingen av försäljningen i dagligvaruhandeln för några av de viktigaste livsmedlen som baseras på råvaror från svenska ekobönder. Dagligvaruhandeln utgörs av de butiker där vi som privatpersoner gör våra inköp av mat, dvs Ica, Coop, Willys, Hemköp, Citygross, Lidl, Netto m fl och står för cirka två tredjedelar av all försäljningen av ekomat i Sverige.

Vi kommer också kvartalsvis att kunna visa dagligvaruhandels genomsnittspriser för olika ekoprodukter eller grupper av produkter jämfört med motsvarande konventionella. För att göra prissättning mot konsument relevant för svenska ekobönder räknas också butikernas merpriser för ekologisk mat om till vad den motsvarar i prisskillnad i råvaruledet. Det ger en intressant bild av hur högt konsumenter värderar det arbete som ekobonden lägger ned på att ta fram mat utan bekämpningsmedel och konstgödsel och med en djurhållning där djuren har större möjlighet att leva ett naturligt liv.

Vår förhoppning är att den här rapporten och de som följer på den, ska bidra till en ökad förståelse av marknaden för svenska ekoråvaror. Ekobondens perspektiv är utgångspunkten, men möjligheter och utmaningar synliggörs också för andra aktörer i livsmedelskedjan. Detaljerade prognoser för olika framtida volymer av svenska ekoråvaror är nytt, liksom att publicera handelds försäljning och prissättning kvartalsvis. Rapporten är en del av projektet Ekobondens marknad som också omfattar utvecklingen köp-och sälj-appen Ekoförmedlingen samt insamling av verkliga priser från gårdar och publicering av genomsnittspriser. Prissgalluparna kommer efterhand att offentliggöras produkt för produkt i Ekologiska Lantbrukarnas veckobrev till medlemmar och med viss eftersläpning på föreningens hemsida och i medlemstidningen Ekologiskt lantbruk. ●

"Vår förhoppning är att den här rapporten och de som följer på den, ska bidra till en ökad förståelse av marknaden för svenska ekoråvaror"

Prognosen: Ökad produktion och möjlighet till export.

Den ekologiska produktionen i Sverige fortsätter att växa. Certifierad svensk ekoareal beräknas öka med närmare 60 000 hektar mellan 2017 och 2019. Det är en något större årlig ökning än genomsnittet det senaste decenniet. Också antalet ekologiska mjölkkor blir fler under 2018 och 2019, liksom antalet kor för köttproduktion. För gris väntas antalet djur minska. För äggproduktionen är bilden oklar.

Sammantaget ökar utbudet av ekologisk spannmål, proteingrödor, mjölk och nötkött från Sverige medan det minskar för gris. För den ekologiska grönsaksproduktionen, äggproduktionen och lammproduktionen är prognoserna osäkra.

Under 2018 förlorades stora delar av skörden på grund av torka. Det bidrog till att ekologisk foderspannmål behövde importeras till Sverige. Under 2019 förväntas förhållandet blir det omvända. Prognosen för den ekologiska spannmåls-skörden i Sverige 2019 är cirka 340 000 ton och behovet till djurfoder och humankonsumtion inom landet uppskattas till 290 000 ton.

Därmed kommer det enligt Ekologiska Lantbrukarnas prognos att finnas ett överskott av ekospannmål att exportera på cirka 50 000 ton under 2019.

”Den ekologiska produktionen i Sverige fortsätter att växa. Certifierad svensk ekoareal beräknas öka med närmare 60 000 hektar mellan 2017 och 2019.”

I ett historiskt perspektiv är det en hög siffra, men inte extrem. Prognosen bygger på normalskördar. Högre eller lägre skördar än normalt under 2019 kan påverka siffrorna väsentligt.

Efterfrågan i dagligvaruhandeln på ekologisk mat baserad på svenska råvaror har efter tre år (2014-2016) av exceptionellt snabb tillväxt planat ut under 2017 och 2018. Det är för tidigt att säga om avmattningen är en normal plåtå som kommer att följas av nya uppgångar eller ett trendbrott. Det finns inga tecken på att ekomatens tillväxt internationellt håller på att avta, tvärtom.

Försäljningen av ekologiska mejeriprodukter i svensk dagligvaruhandel minskade under helåret 2018 med tre procent, en trend som tilltog något i styrka under sista kvartalet 2018. Den minskade försäljningen i Sverige sammanfaller en ökad tillgång på svensk råvara. Å andra sidan har Arla ökat sin export av ekologiskt mjölkpulver i slutet av 2018 och början av 2019, vilket gjort att förbrukningen av svensk ekomjölkråvara inom företaget ändå ökar.

Överskottet av spannmål som förväntas under 2019 kommer att exporteras. Lantmännen, som är största handelsaktör med ekologisk spannmål, ser fortsatt goda möjligheter till export, trots uteblivna affärer torkåret 2018.

Försäljningen av ekologiskt griskött i dagligvaruhandeln ökade kraftigt under 2017, men sjönk tillbaka lika mycket under 2018. Det ekologiska nötköttet följde en liknande kurva, med en måttlig tillväxt 2017 och motsvarande tillbakagång under 2018. Det ekologiska lammköttet har däremot minskat kraftigt i försäljning under både 2017 och 2018.

Sammanfattning

Ett annat mått på styrkan i det ekologiska sortimentet är att se på prisskillnaden mellan ekologiska och konventionella produkter i butik. Här visar statistik från marknadsbevakningsföretaget Nieslen att merpriserna håller sig på en stabil nivå, med en tendens att öka för några produkter och minska för andra. Merpriserna för olika ekologiska livsmedel varierar med ett undantag med mellan 15 och 110 procent. Högst är merpriset på lammkött och lägst på konsumtionsmjölk. På mejeriprodukten smör är merpriset däremot 60 procent.

Vid en omräkning av butikspriserna till råvaruvärde visar det sig genomgående att marginalerna på de ekologiska produkterna är höga. Med samma marginaler för till exempel havregryn genom hela livsmedelskedjan så skulle den ekologiska bonden

under 2018 ha kunnat få fem kronor mer per kilo grynshavre jämfört med sina konventionella kollegor. I verkligheten fick man under 2018 1,60 mer per kilo. Värderas mjölken utifrån vad konsumenterna betalar för konsumtionsmjölk och grädde så är merpriset på den ekologiska mjölkråvaran runt två kronor.

I verkligheten fick man under kvartal 4 2018 cirka 75 öre mer per liter mjölk. Detta sätt att presentera konsumentpriser i relation till råvaruvärde är nytt och kommer att behöva utvecklas och diskuteras. Helt klart är dock att den ekologiska produktionen är en mycket viktig premiumprodukt för svenskt lantbruk. Som sådan och genom sitt bidrag till många av Sveriges miljömål förtjänar den stor uppbackning från alla aktörer inom såväl primärproduktion som industri, handel och politik. ■

”Detta sätt att presentera konsumentpriser i relation till råvaruvärde är nytt och kommer att behöva utvecklas och diskuteras. Helt klart är dock att den ekologiska produktionen är en mycket viktig premiumprodukt för svenskt lantbruk.”

Kapitel 1: Utbudet: Så här mycket råvaror levererar svenskt ekologiskt bruk under 2019.

Enligt Ekologiska Lantbrukarnas prognos kommer 440 000 hektar, eller 17,2 procent av åkermarken i Sverige att vara ekologiskt certifierad under 2019. Inkluderar vi betesmark och uppskattad mark under omställning hamnar den totalt brukade ekologiska arealen i Sverige på drygt 600 000 hektar, vilket innebär att det för första gången kan bli mer än 20 procent av den svenska jordbruksarealen som odlas ekologiskt. Det är detta mått som brukar användas när omfattningen av den ekologiska produktionen i ett land ska beskrivas och Sverige är ett av de länder i världen med störst andel ekologiskt odlad jordbruksmark.

”Den certifierade svenska ekoarealen beräknas öka med 31 000 hektar under 2018 och ytterligare 25 000 under 2019. Båda åren hamnar därmed något över den genomsnittliga ökningen på 21 000 hektar per år de senaste tio åren. ”

I det här sammanhanget är vi dock mer intresserade av vilka volymer ekoprodukter den tillkommande arealen förväntas ge upphov till.

337 000 ton ekospannmål

Den certifierade svenska ekoarealen beräknas öka med 31 000 hektar under 2018 och ytterligare 25 000 under 2019. Båda åren hamnar därmed något över den genomsnittliga ökningen på 21 000 hektar per år de senaste tio åren. Enligt Ekologiska

Lantbrukarnas prognos kommer 440 000 hektar av åkermarken i Sverige att vara omställd i skörd 2019. Om det blir ett normalt skördeår beräknas den totala skörden av ekologisk spannmål i Sverige bli 337 000 ton 2019. Det är nästan 100 000 ton mer än torråret 2018 och i nivå med skörden 2017, som var ett bra skördeår.

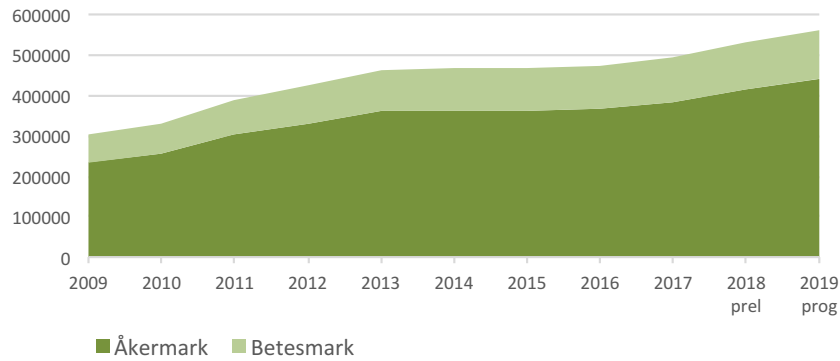
Detsamma gäller för produktionen av grovfoder, som beräknas bli sammanlagt 650 000 ton ts under 2019, att jämföra med 2018 års skörd på 560 000 ton och 2017 när den landade på 626 000 ton. Mängden producerat grovfoder är beräknad efter lagringsförluster.

Odlingen av åkerböna och foderärt är viktig i den ekologiska växtföljden och för den inhemska proteinförsörjningen av våra husdjur. Prognosen för 2019 är att det kommer att odlas 13 485 hektar åkerböna och foderärt, vilket är den största arealen ekologiska proteingrödor någonsin i Sverige. Med normal skörd ger det en volym på cirka 32 000 ton, som trots den större arealen är en något lägre skörd än det goda skördeåret 2017.

Ökat behov av foderspannmål

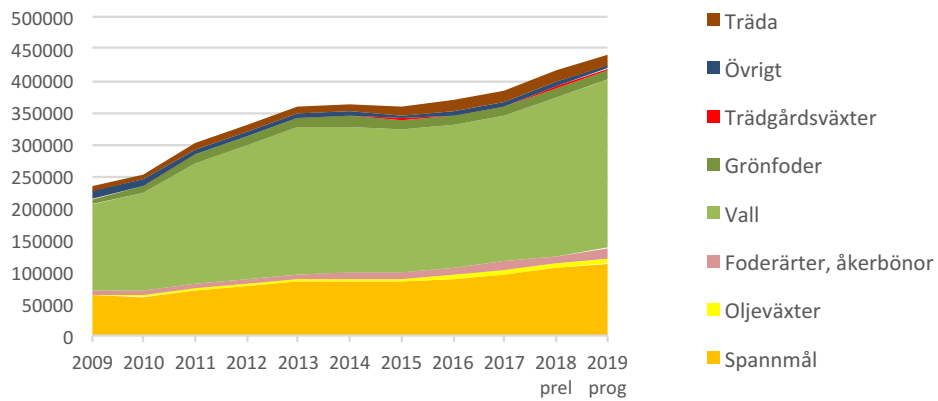
Parallellt med att den ekologiska arealen ökar, så ökar också antalet ekologiska mjölkkor. Ekologiska Lantbrukarnas prognos är att vi får 2 600 fler ekologiska mjölkkor under 2018 och ytterligare 3 000 under 2019. Fler mjölkkor betyder ökat behov av ekologiskt foder. Samtidigt beräknas några av de andra djurslagen minska något. Nettoeffekten är ändå att det kommer att behövas cirka 10 000 ton mera ekospannmål till djurfoder under 2019 jämfört med 2018. Se diagrammen på sidorna 9 och 10. ■

Omställd ekologisk areal i Sverige

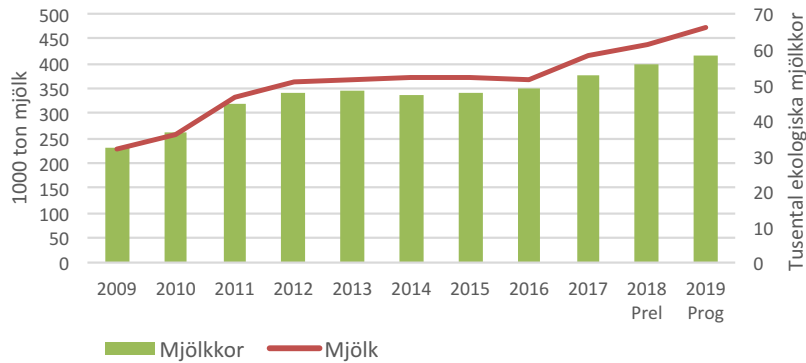
FIGUR 1. Omställd certifierad ekologisk åkerareal respektive betesmark i Sverige 2009-2019. Källor: Jordbruksverket tom 2017, för 2018 och 2019 egna beräkningar.

Åkermarkens användning

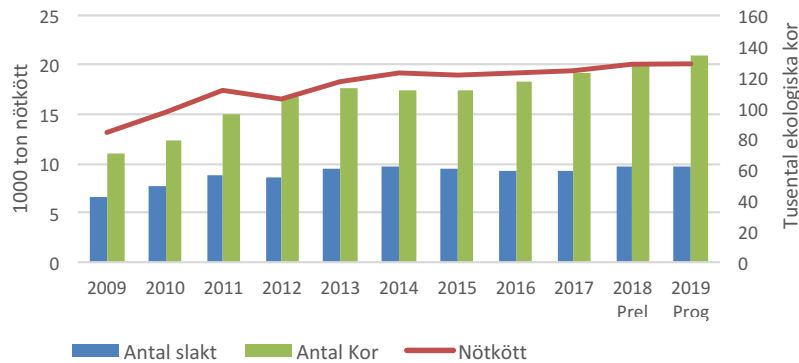
FIGUR 2. Den ekologiska åkermarkens användning i Sverige 2009-2019. Källor: Jordbruksverket tom 2017, för 2018 och 2019 egna beräkningar.

Produktion av ekomjök och antal djur

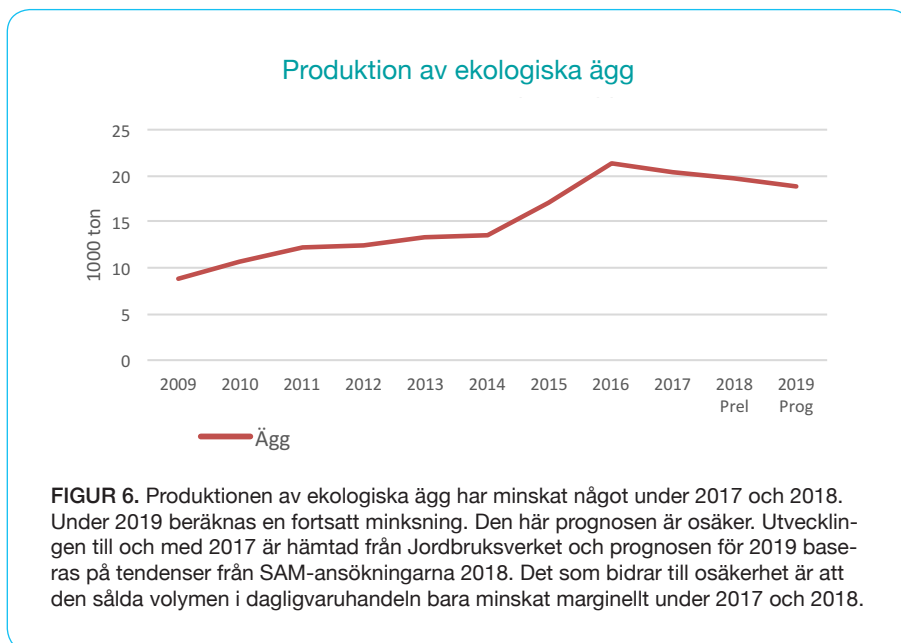
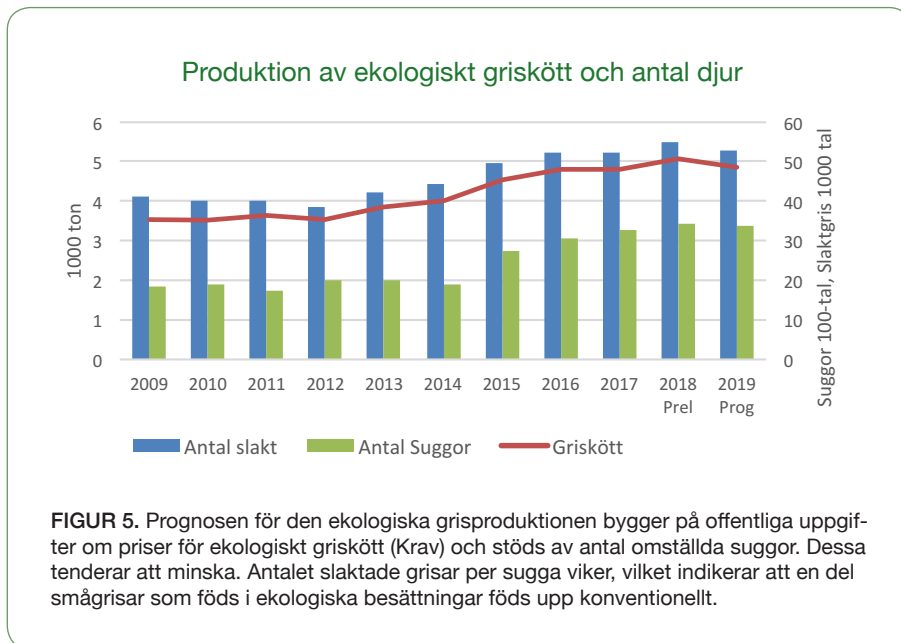

FIGUR 3. Antalet mjölkkor ser ut att under 2019 öka för tredje året i rad. Under 2019 beräknas det finnas drygt 58 000 ekologiska mjölkkor i Sverige. Volymen ekomjök beräknas landa på cirka 470 000 ton. Källor: Jordbruksverket och egen prognos baserad på uppgifter från bland annat Kravs producentdatabas.

Produktion av ekologiskt nötkött och antal djur

FIGUR 4. Det sammanlagda antalet ekologiska kor (mjölkkor och köttraskor) ökar något. Det är framför allt den ökade ekologiska mjölkproduktionen som ger ett tillskott på nya ekokor. Antalet djur som slaktas som ekologiska antas också öka något, men är fortfarande lågt i förhållande till antalet ekologiska kor. Källor: Jordbruksverket och egen prognos baserad på uppgifter från bland annat Kravs producentdatabas.

Kapitel 2: Balansen mellan ekofoder producerat i Sverige och behovet av foder till våra ekodjur.

Ett viktigt mått att ha koll på för att bedöma den svenska marknaden för spannmål och proteingrödor är balansen mellan den odlade ekoarealen och antalet ekologiska djur. De år då det uppstår underskott på ekologisk spannmål och ekologiska proteingrödor påverkar det priset uppåt och omvänt. För prisbildningen har dock utbud och efterfrågan på de globala marknaderna numera stor inverkan. Därför är det inte givet att ett år med god tillgång till ekogrödor i Sverige ger låga priser, bara att de vid samma förutsättningar på den internationella marknaden blir lägre än om tillgången varit knapp. Mellan Sverige och omvärlden finns alltid en transportkostnad som tillkommer eller måste dras ifrån beroende på i vilken riktning produkterna fraktas.

Tillgängliga volymer lokalt eller regionalt påverkar också möjligheten att göra mellangårdsaffärer med

spannmål och proteingrödor som åkerböna och ärt. Under 2019 tyder mycket på att det kommer att finnas god tillgång till ekologiska grödor i förhållande till de ekologiska djurens behov av foder i Sverige, förutsatt att skördarna blir någorlunda normala.

Tabell 1 bygger på prognoser över hur många ekologiska djur av olika slag som finns i Sverige under 2019. Behovet av foder har beräknats med hjälp av exempelfoderstater för varje enskilt djurslag.

För att sätta prognosen för 2019 i perspektiv visas i diagrammen på sidorna 12 och 13 balansen mellan produktion och förbrukning av fyra olika grödor i Sverige de senaste tio åren. Av dessa framgår att vi som land pendlar mellan överskott och underskott på spannmål, proteinväxter och vallfoder. Däremot har vi konstant underskott på rapskaka som fodermedel.

Prognos för behov för olika grödor 2019

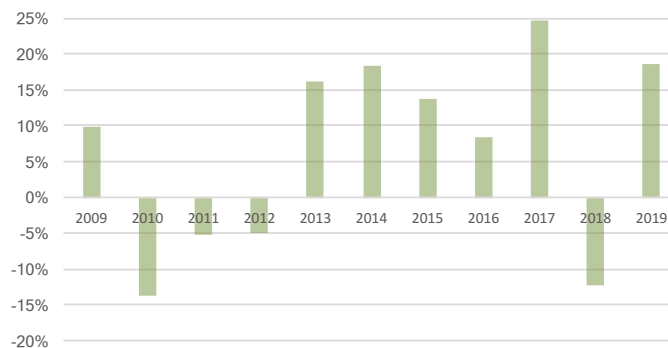
2019	Spannmål	Åkerböna/ärt	Raps/rybs	Grovfoder
Mjölkkor	99 348	27 029	18 000	227 916
Am-, dikor	13 647	0	0	151 630
Ungdjur	44 490	1 341	288	221 566
Tackor	4 641	542	1 964	22 952
Suggor	5 540	1 520	487	1 019
Slaktgris	9 525	3 218	1 573	1 324
Värphöns	40 679	0	7 875	0
Slaktkyckling	567	1 010	546	0
Öv Djur	0	0	0	240
Humankons	66 171	0	0	0
Summa	284 609	34 660	30 731	626 648

TABELL 1. Tabellen visar det prognosticerade behovet av olika grödor till de ekologiska djuren och för humankonsumtionen. *Källor: Egna beräkningar baserade på prognoser om antal certifierade djur av olika slag.*

Så sent som 2017 hade vi ett överskott på närmare 70 000 ton ekologisk spannmål varav merparten sannolikt gick på export. Missväxtåret 2018 hade vi däremot ett underskott på 34 000 ton. Prognosen för 2019 är att vi kommer att ha närmare 20 procent mer ekologisk spannmål än vi behöver inom Sverige.

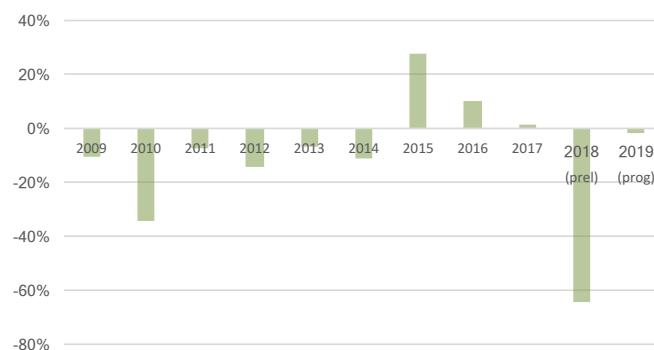
Det betyder ett överskott på cirka 50 000 ton varav en hel del kan komma att exporteras. Värt att beakta är också att det bör finnas mycket små volymer av alla sorters grödor överlagrade och ett behov av att återställa buffertar, även om behov av likvida medel kan göra det svårt för många. ■

Ekologisk spannmål, balans i Sverige

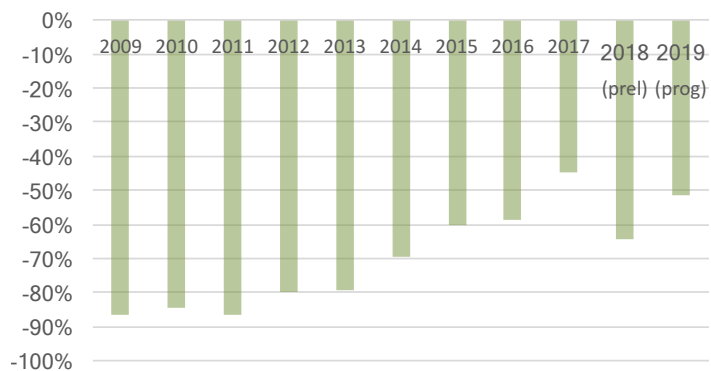
FIGUR 7. Balans mellan produktion och förbrukning av ekologisk spannmål i Sverige. Det finns en viss koppling mellan balans och pris, men den är inte absolut. 2017 var ett år med höga spannmålspriser. Källor: Jordbruksverket respektive egna prognoser.

Ekologisk åkerböna/foderärt, balans i Sverige

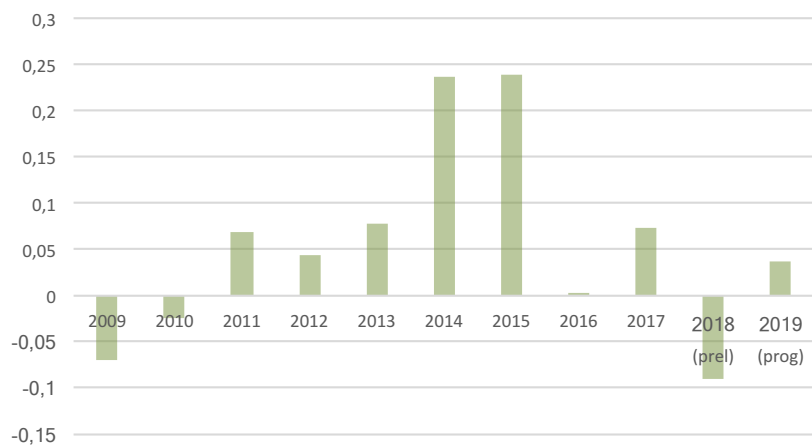
FIGUR 8. Balansen mellan produktionen och förbrukningen av ekologisk åkerböna och foderärter är relativt jämn över tid. Vissa år med bättre eller sämre skörd sticker ut, mest av alla 2018 som gav en mycket låg skörd och ett stort underskott. Prognosen för 2019 är att odlingen balanserar ganska väl mot behovet av åkerböna och foderärter.

Ekologisk raps/ryps, balans i Sverige

FIGUR 9. Behovet av raps är enbart räknat på restprodukten rapskaka. Här är emellertid rapsoljan huvudprodukt. Men ur foderförsörjningssynpunkt vore det en fördel med en ökad odling av ekologisk raps i Sverige.

Ekologisk grovfoder, balans i Sverige

FIGUR 10. Odlingen av grovfoder pendlar stort beroende på årsmån och förhållandet mellan antalet ekodjur och den odlade ekoarealen.

Kapitel 3: Försäljningstrender i svensk dagligvaruhandel för olika produkter 2016 till 2018.

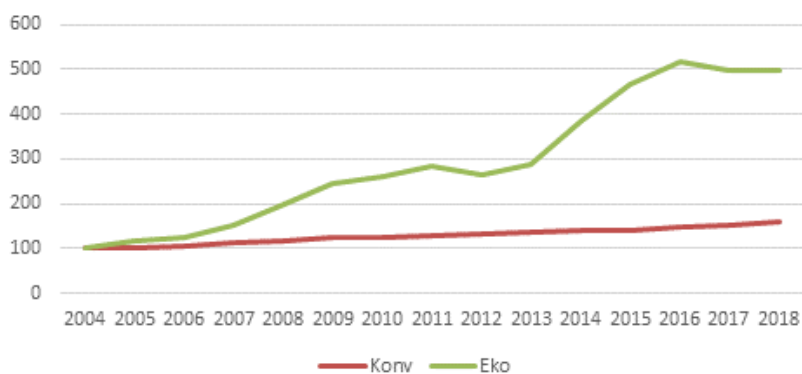
De senaste åren har försäljningstillväxten för den ekologiska maten i Sverige dagligvaruhandeln stannat upp. Det är en signal som måste tas på allvar, men också sättas i ett sammanhang, både i förhållande till historisk utveckling i Sverige och till utvecklingen i omvärlden.

Oftast diskuteras bara tillväxten i hela ekosektorn, det vill säga inklusive försäljningen via systembolaget och importerad frukt och grönsaker, till exempel bananer och vindruvor. Båda dessa kategorier står för betydande delar av den totala konsumtionen av ekologiska livsmedel i Sverige. Ur ett svenskt ekobondeperspektiv och kanske ur ett hållbarhetsperspektiv är det mera relevant att se på utvecklingen för de produkter som kan produceras i Sverige. Men

även för dessa produkter har tillväxten varit betydande även om den började sin inbromsning redan 2017, ett år då den sammanlagda tillväxten för svensk ekokonsumtion var 17 procent. Diagrammet nedan visar försäljningsutvecklingen i dagligvaruhandeln för ekologiska livsmedel som kan produceras i Sverige.

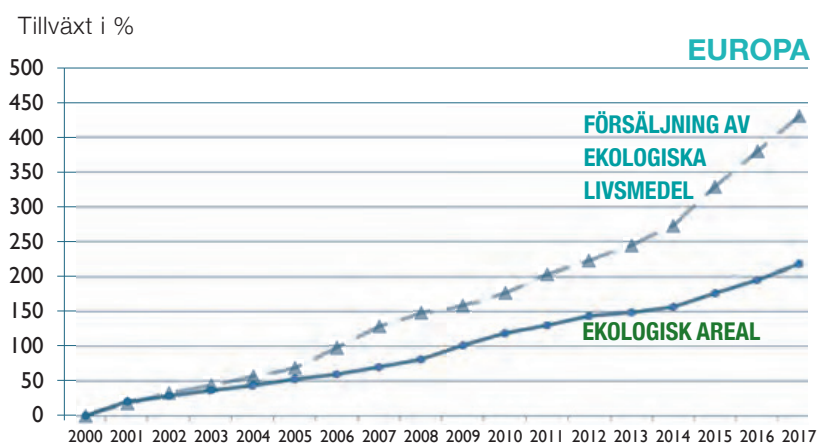
Men att bara se på utvecklingen för den ekologiska maten i Sverige räcker inte för att bedöma framtidsutsikterna för det svenska ekologiska lantbruket. Se diagram överst på nästa sida. Tillväxten för den ekologiska maten internationellt visar inga tecken på att mattas och både spannmål och mjölkprodukter exporteras redan från Sverige, främst i låg förädlingsgrad.

Försäljningen i butik av livsmedel som kan produceras i Sverige (Index 2004=100)

FIGUR 11. Försäljningsutveckling i dagligvaruhandeln i värde för livsmedel som kan produceras i Sverige, 2004 till 2018. I diagrammet ingår mejeriprodukter, kött, ägg och spannmålsprodukter. Grönsaker ingår inte på grund av brist på data.
Källa: För åren 2004 till 2016 SCB, för 2017 och 2018 Nielsen.

Trender i handeln

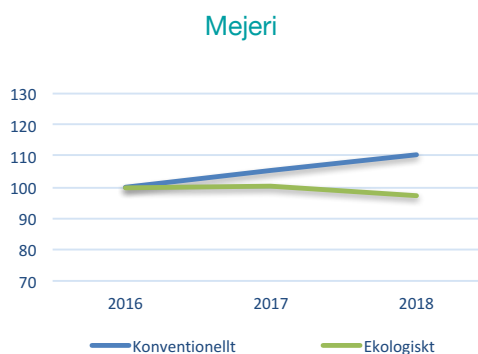

FIGUR 12. Diagrammet ovan visar att försäljningen av ekologiska livsmedel i europeisk dagligvaruhandel under lång tid har vuxit i snabbare takt än omläggningen. Det är en möjlighet till export för svenskt lantbruk. Källa: FIBL-AMI surveys.

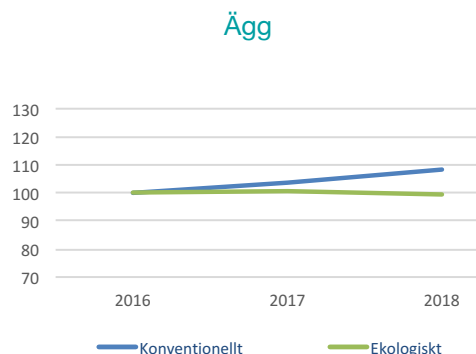
I diagrammen nedanför och på nästa sida visas försäljningsutvecklingen för olika livsmedel i den svenska dagligvaruhandeln med stor andel svensk råvara under 2017 och 2018. Alla försäljningssiffror är indexerade med 2016 som 100. Det går att alltså att utläsa hur försäljningen har förändrats under 2017 och 2018. Diagrammen speglar utvecklingen på cirka två tredjedelar av den totala marknaden för ekologiska livsmedel i Sverige. De fångar inte

utvecklingen i offentliga kök, restaurangsektorn och den så kallade servicehandel (*Pressbyrån, andra kioskkoncept, bensinstationer mm*).

Inom mejerisegmentet ökar den totala marknaden, medan försäljningen av ekologiska produkter har planat ut under 2017 och minskat något under 2018. Bland de konventionella produkterna är det framför allt ost, smör och margarin som har bidragit till värdeökningen de senaste åren. ■

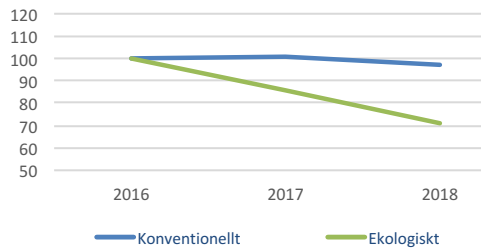
FIGUR 13. Indexerat försäljningsvärde i svensk dagligvaruhandel. Källa: Nielsen

FIGUR 14. Indexerat försäljningsvärde i svensk dagligvaruhandel. Källa: Nielsen

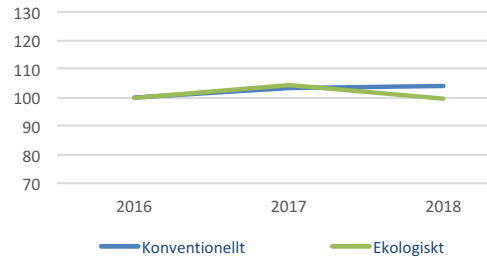
Trender i handeln

Lamm, färs och styckdetaljer

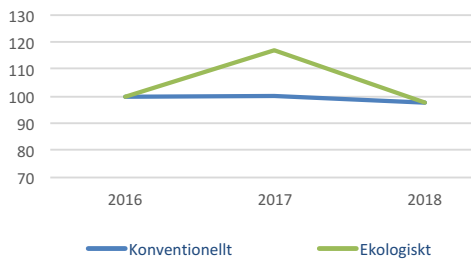
FIGUR 15. Indexerat försäljningsvärde i svensk dagligvauhandel. Källa: Nielsen

Nöt, färs och styckdetaljer

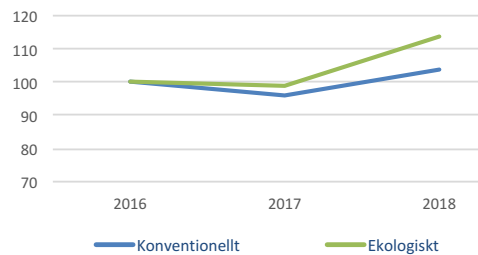
FIGUR 16. Indexerat försäljningsvärde i svensk dagligvauhandel. Källa: Nielsen

Gris, färs och styckdetaljer

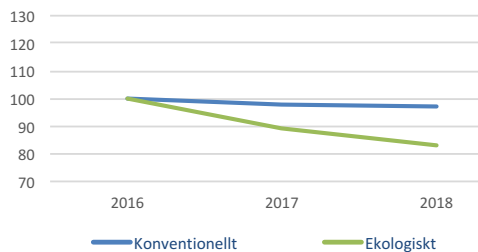
FIGUR 17. Indexerat försäljningsvärde i svensk dagligvauhandel. Källa: Nielsen

Kyckling

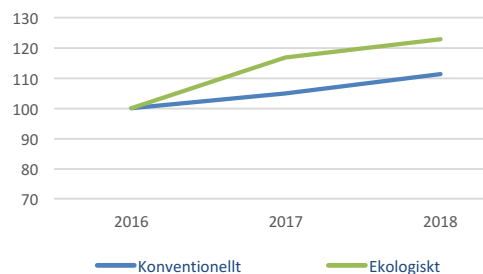
FIGUR 18. Indexerat försäljningsvärde i svensk dagligvauhandel. Källa: Nielsen

Vetemjöl

FIGUR 19. Indexerat försäljningsvärde i svensk dagligvauhandel. Källa: Nielsen

Havregryn

FIGUR 20. Indexerat försäljningsvärde i svensk dagligvauhandel. Källa: Nielsen

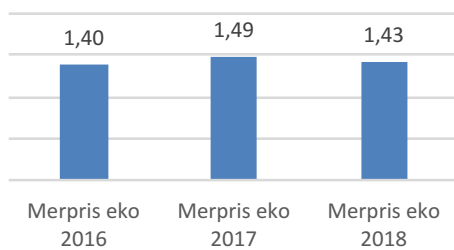
Kapitel 4: Prisskillnader mellan eko och konventionellt för olika produkter i dagligvaruhandeln 2018.

I det här avsnittet redovisas den genomsnittliga prisskillnaden i butik för ett antal livsmedel vars råvara till stor del produceras i Sverige. Ekologiska produkter jämförs med konventionella utan hänsyn till om det är svenska eller importerade råvaror i vare sig de ekologiska eller de konventionella som ingår. En uppdelning på svenskt respektive importerat är inte möjlig att göra med utgångspunkt i Niensens siffror. Detta har sannolikt störst betydelse

för nötfärs där andelen importerat konventionellt kött är stor och därför ger en missvisande bild av prisskillnaden mellan svenskt ekologiskt och svenskt konventionellt nötkött.

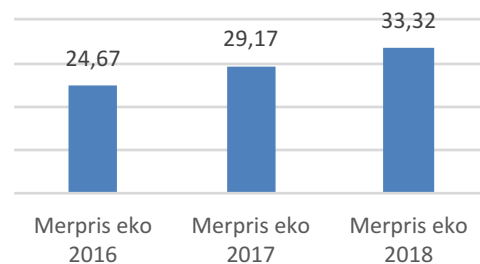
I diagrammen redovisas skillnaden i pris i den enhet det anges i butiken, exklusive moms. Trenderna de två senaste åren varierar något mellan olika produktgrupper. ■

Konsumtionsmjölk kr/liter

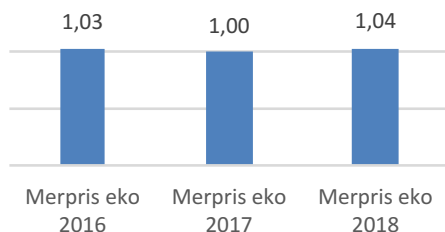
FIGUR 21. Merpris ex moms för ekologiskt i svensk dagligvauhandel. Källa: Nielsen

Smör och margarin kr/kg

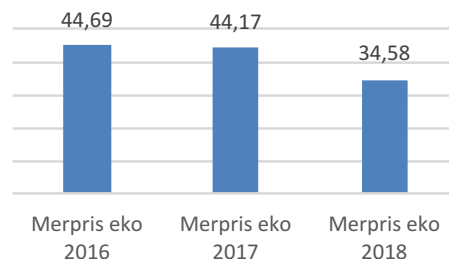
FIGUR 22. Merpris ex moms för ekologiskt i svensk dagligvauhandel. Källa: Nielsen

Ägg kr/styck

FIGUR 23. Merpris ex moms för ekologiskt i svensk dagligvauhandel. Källa: Nielsen

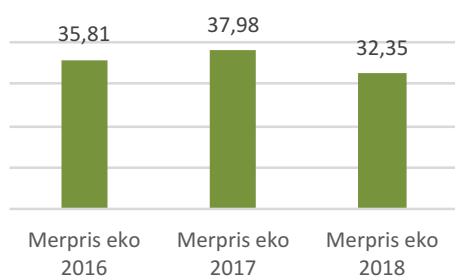
Lammfärs kr/kg

FIGUR 24. Merpris ex moms för ekologiskt i svensk dagligvauhandel. Källa: Nielsen

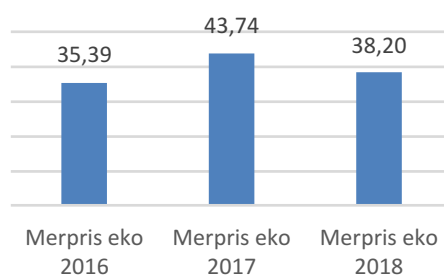
Merpris i handeln

Nötfärs kr/kg

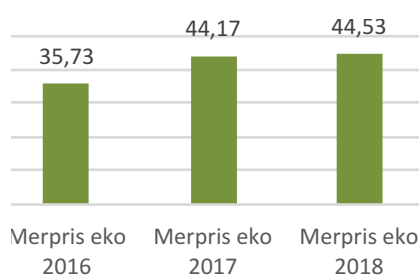
FIGUR 25. Merpris ex moms för ekologiskt i svensk dagligvauhandel. Källa: Nielsen

Fläskfärs kr/kg

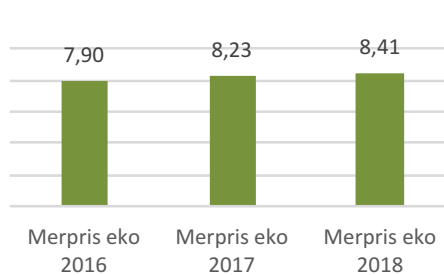
FIGUR 26. Merpris ex moms för ekologiskt i svensk dagligvauhandel. Källa: Nielsen

Färs kyckling kr/kg

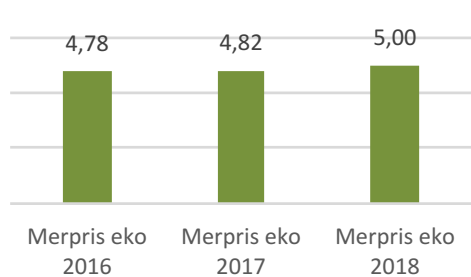
FIGUR 27. Merpris ex moms för ekologiskt i svensk dagligvauhandel. Källa: Nielsen

Havregryn kr/kg

FIGUR 28. Merpris ex moms för ekologiskt i svensk dagligvauhandel. Källa: Nielsen

Vetemjöl kr/kg

FIGUR 29. Merpris ex moms för ekologiskt i svensk dagligvauhandel. Källa: Nielsen

Råvarans mervärde i butik

Kapitel 5: Vad blir prisskillnaderna omräknat till råvarupris hos ekobonden?

Ekologisk mat är en så kallad premiumprodukt. En sådan har vissa mervärden som kunden är beredd att betala extra för. Nära nog alla mervärden för ekologisk mat har sitt ursprung på den gård där grödorna har odlats och djuren fötts upp. För det får bonden extra betalt av den han säljer sin råvara till. Frågan är hur denna merbetalning relaterar till det merpris som kunden betalar i butiken?

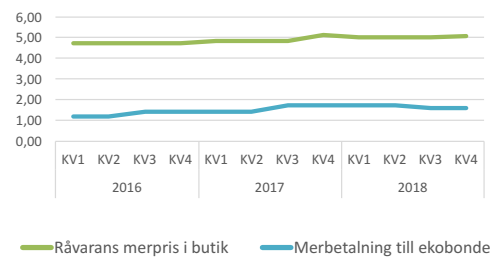
För att belysa detta räknas i det här avsnittet prisskillnaderna i diagrammen i kapitel 4 om till vad det motsvarar i råvarupris, uttryckt i den enhet som används när produkterna säljs från gården. I stället för pris per styck som används för äggen i butiken, blir det i stället pris per kilo. Merpriset för köttfärs räknas om med hänsyn till hur mycket kött det går att få ut från en slaktkropp osv.

Med dessa beräkningar som underlag går det sedan att diskutera ett antal frågor. Hur fördelas mervärdet i livsmedelskedjan? Vilka marginaler tas ut och av vem? Finns det merkostnader för att hantera ekoprodukter i industriled och handel? Går det att öka de sålda volymerna genom sänkta priser i butik utan att det drabbar betalningen till bonden?

"Nära nog alla mervärden för ekologisk mat har sitt ursprung på den gård där grödorna har odlats och djuren fötts upp. För det får bonden extra betalt av den han säljer sin råvara till. Frågan är hur denna merbetalning relaterar till det merpris som kunden betalar i butiken?"

Ett underliggande antagande i de följande diagrammen är att påslagen genom hela kedjan är samma i kronor räknar (dvs att man inte tillämpar procentuella påslag) för både konventionella och ekologiska livsmedel. Vi antar till exempel att det inte kostar mer att transportera, skala, valsa, paketera och sälja ett kilo ekologiska havregryn än ett kilo konventionella. Vi tänker oss också att det inte kostar mer att transportera, slakta, förädla och sälja ett nötkreatur från en ekologisk gård jämfört med en konventionell. Och så vidare för alla olika produkter. Vi är öppna för att det kan finnas invändningar mot ett sådant sätt att tänka och räkna och välkomnar synpunkter och inspel med vars hjälp vi kan förbättra framtida marknadsrapporter. I det följande kommenteras nötkött och mjölk mera utförligt i brödtexten, medan övriga produkter kommenteras intill respektive diagram.

Det ekologiska grynshavrets mervärde i havregryn

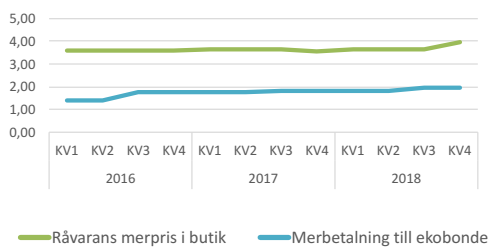

FIGUR 29. Av diagrammet framgår att råvaran ekologisk grynshavre har ett mervärde i butik på cirka fem kronor. Den ekologiska bonden har under 2018 fått cirka 1,60 kronor mer per kilo. Det betyder att mellan tre och fyra kronor av konsumentens merbetalning på fem kronor hamnar hos någon annan än bonden.

Källa: Priser från Nielsen och egna beräkningar.

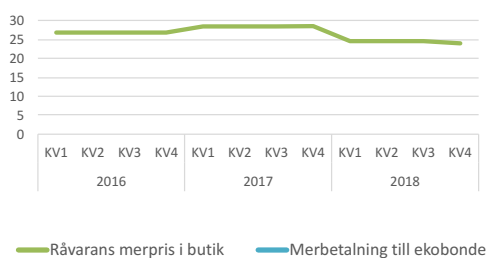
Råvarans mervärde i butik

Det ekologiska kvarnvetets mervärde i vetemjöl

FIGUR 30. Ekologiskt kvarnvetete har ett mervärde i butik på cirka fyra kronor. Den ekologiska odlaren får cirka två kronor mer per kilo, vilket innebär att hälften av konsumenternas merbetaling hamnar hos någon annan. Tilläggas bör att vetemjöl i påse bara utgör en liten del av användningen av kvarnvetete. En hel del går till förädlingsindustrin och hamnar i sammansatta produkter som bröd och färdigmat, där det är omöjligt att härleda ett mervärde för en enskild ingrediens. Källa: Priser från Nielsen och egna beräkningar.

Den ekologiska nötköttets mervärde i nötfärs

FIGUR 31. Diagrammet visar den ekologiska nötfärsens merpris i butik omräknat till kronor per kilo slaktkropp. Merbetalingen till bonde saknas det tillförlitliga uppgifter om. Läs mer om nötkött i brödtexten till höger. Källa: Priser från Nielsen och egna beräkningar.

En bonde som säljer ett nötkreatur till slakt får betalt för slaktkroppen. En sådan består till 25 procent av delar som inte är direkt säljbara i slutledet, till exempel ben, fett och senor. För att räkna om merpriset på nötfärs i butik till värdet för en hel slaktkropp har faktorn 75 procent använts. Ett merpris på till exempel tio kronor för färsen i butiken antas motsvara 7,50 kronor per kilo i bondeled.

För att beräkna merpriset i diagrammet nere till vänster har statistik från Nielsen använts. I denna kan man inte skilja på importerat och svenskt kött. Då en viss del av den konventionella nötfärs som säljs är importerad och sannolikt har ett lägre snittpris än den svenska konventionella färsen blir beräkningen av mervärdet inte helt rättvisande.

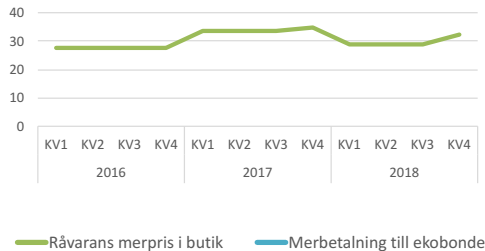
Vid en snabb stickprovskontroll på merpriset för svensk ekologisk nötfärs jämfört med svensk konventionell nötfärs i några nätbutiker visar en prisskillnad i storleksordningen 20 kronor per kilo. Omräknat till bondepris betyder det cirka 15 kronor per kilo. I verkligheten ligger merpriset på ekologiskt nötkött i bondeled på några få kronor, ibland inte ens det. Värt att notera är också att för styckade nötdetaljer är merpriset för ekologiskt kött cirka 60 kronor per kilo, det vill säga betydligt högre än för nötfärsen. Med hänsyn till det är merpriset för det ekologiska nötköttet i butik högre än det vi kalkylerar via nötfärsen.

Samtidigt finns det god tillgång till ekologiskt nötkött. Här kan man diskutera om prissättningen fungerar som den ska. I en perfekt ekonomi hade priset i butik sjunkit och de sålda volymerna ökat till dess att det inte fanns något överskott av ekologiskt kött längre.

Detta är värt att diskutera. En kombination av minskade marginaler per kilo i slakt- och/eller handelsled och ett ökat kampanjande för ekologiskt nötkött skulle kunna bana väg för att en större del av det ekologiska nötkött som de facto produceras i Sverige hade kunnat säljas som ekologiskt. Då hade handelns totala marginaler möjligen kunnat vara oförändrade (fler kilo med ett lägre påslag per kilo ger samma totala netto) samtidigt som vi hade utnyttjat en befintlig resurs på ett bättre sätt.

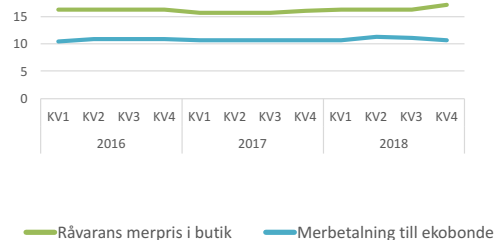
Råvarans mervärde i butik

Den ekologiska grisköttets mervärde i fläskfärs

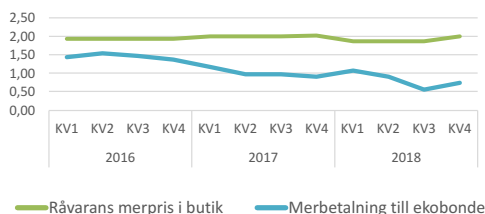
FIGUR 32. Diagrammet visar merpriset för den ekologiska fläskfärsen jämfört med den konventionella. Ingen uppdelning av svensk och importerad vara har kunnat göras. Men stickprover visar att prisskillnaden mellan svensk ekologisk fläskfärs och svensk konventionell ligger på cirka 30 kronor per kilo i konsumentled, vilket ger ett merpris i bondeled på cirka 20 kronor per kilo. Vad merpriset på ekologisk gris är i bondeled finns det inga offentliga uppgifter om. Vad gäller ekologiska grisar förekommer också en diskussion om möjligheten att utnyttja hela grisen. Utvecklingen av ett ekologiskt charksortiment har gått sakta, delvis kopplat till handelns ovilja att ta fram charkprodukter utan tillsats av nitrit. I Danmark används nitritfriheten som ett starkt säljargument för ekologiska charkprodukter. Källa: Priser från Nielsen och egna beräkningar.

De ekologiska äggens mervärde som sålda ägg i butik

FIGUR 33. Diagrammet visar merpris för ekologiska ägg i butik omräknat till kronor per kilo ägg. Vid omräkningen från styckpris till kilopris har varje ägg beräknats väga 63 gram. Konsumenter betalar mellan 15 och 20 kronor mer per kilo för de ekologiska äggen, medan merpriset till den ekologiska bonden ligger runt 10 kronor. Med konventionella ägg avses snittpriset på den mix av burägg, ägg från frigående höns med mera som säljs i dagligvarubutikerna. Försäljningsvolymerna för ekologiska ägg inom dagligvaruhandeln har legat relativt stabila de senaste två åren trots att merpriset i butik tenderat att öka något. Trots det och trots att Jordbruksverkets statistik över producerad mängd ekologiska ägg visar en minskad produktion, rapporteras det från branschen om ett visst överskott av ekologiska ägg. Källa: Priser från Nielsen och egna beräkningar.

Den ekologiska mjölkens mervärde i konsumtionsmjölk och gräddprodukter

FIGUR 34. Diagrammet visar den ekomjölkens merpris i butik för en kombination av konsumtionsmjölk och gräddor omräknat till kronor per kilo mjölkråvara. Mer kommentarer till höger. Källa: Priser från Nielsen och egna beräkningar.

Konsumtionsmjölk och grädde har fått ligga till grund för beräkningen av mervärdet på den ekologiska mjölkråvaran. Den här beräkningen räcker inte ensam för att sätta ett värde på den ekologiska mjölkråvarans mervärde, men kan vara en ingång till att diskutera frågan.

Av diagrammet framgår att ekomjölken i form av konsumtionsmjölk och grädde i butiken säljs för cirka två kronor mer per kilo mjölkråvara än konventionell (läs mer nedan om hur beräkningen har gjorts).

Det finns flera hänsyn att ta vid bedömningen av den här siffran. En första är att all den ekomjolk som vägs in av olika skäl inte avsåts som ekologisk. Det beror dels på säsongsvariationer där mejerierna måste kunna hantera efterfrågetoppar

Råvarans mervärde i butik

på ekologiska mejeriprodukter och därför under andra perioder kommer att ha en del överskott. En viss del av ekomjölken kan också gå förlorad i mejerianläggningarna när man byter från hantering av konventionell till ekologisk mjölk.

Vissa mejerier kan därtill behöva ta in nya leverantörer för att klara en förväntad framtida försäljningsökning och därför få mer ekomjölkråvara än man för tillfället kan avsätta. I det läget befinner sig sannolikt flera svenska mejerier just nu. Om till exempel bara hälften av det som vägs in till mejeriet som ekologiskt kan säljas som ekologiskt så reduceras mejeriets utbyte av den invägda ekomjölken med hälften, det vill säga en krona per kilo mjölk. Om däremot 70 procent av den invägda mjölken avsätts som ekologisk så blir råvarans mervärde med det här sättet att räkna 1,40 kronor per kilo mjölk.

En annan faktor att ta hänsyn är att mixen av produkter som görs av ekologisk respektive konventionell mjölk är olika. Om vi till exempel hade använt smör i stället för att grädda för att värdera fett i mjölken hade merpriset för ekoråvaran varit högre än det som visas i diagrammet. Ett kilo ekologiskt smör i butiken kostar över 30 kronor mer per kilo än konventionellt.

Ytterligare en aspekt på frågan om ekomjölkråvarans värde på marknaden är att den i högre grad används i de mest lönsamma segmenten. Det görs mycket lite ost på svensk ekologisk mjölk och ost är en hårt prispressad produkt som ofta ger lite betalt för den ingående råvaran.

I bedömningen av ekomjölakens netto för mejerierna behöver också vägas in merkostnader i insamlingsledet, där två linjer måste hållas separerade från varandra, vilket ger högre kostnader.

För Arla, som är det marknadsledande mejeriet i Sverige, används ekomjölken också som ett sätt att bygga hela företagets gröna varumärkesprofil. Detta anges som en central del av strategin och används aktivt i den globala marknadsföringen av Arlas produkter. För den svenska råvarans del är detta på väg att få stor betydelse i och med att exporten av ekologiskt mjölkpulver från Sverige har startat. Möjligheten att exportera ekologisk mjölk kan få stor betydelse för ekomjölkråvarans värde för Arla i framtiden.

Diskussionen ovan handlar enbart om att se på ekomjölakens värde i ett marknadsperspektiv. Hur stor del av mervärdet som hamnar hos mejerierna respektive handeln vet vi ingenting om. Och hur de kooperativa mejerierna väljer att betala sina leverantörer styrs av många andra hänsyn än mervärdet på marknaden. Klart är dock att i de länder där det finns renodlade ekomejerier så tenderar merpriset till de ekologiska mjölkleverantörerna att vara högre än i Sverige.

I underlaget har antagits att konsumtionsmjölken har en fetthalt på i genomsnitt 1,5 procent och grädden 25 procent. Mjölakens och gräddens merpris i butik har hämtats från Nielsen och där visat sig vara cirka 1,50 exklusive moms för konsumtionsmjölk och i underkant av sex kronor per liter för gräddprodukter.

Om man utgår från mjölakens naturliga fetthalt på drygt 4 procent och gör en fördelning mellan mjölk och grädda med ovanstående fetthalter så blir det 88,5 procent konsumtionsmjölk och 11,5 procent grädda. Det är med denna fördelning som merpriset på 2 kronor per liter för råvaran har beräknats. ■

Kapitel 6: Exportmarknaderna för mjölk och spannmål.

Balansen mellan produktion och konsumtion av ekologisk mat i Sverige har betydelse för förutsättningarna för svenska ekobönder. Det har flera branscher fått erfara de senaste åren. Särskilt gäller detta grisproducenter, äggproducenter och kycklingproducenter, där tillflödet av nya producenter inte motsvarats av en tillväxt i den inhemska konsumtionen. Effekten har blivit att gårdar har tvingats avveckla sin produktion, nybyggda anläggningar har fått drivas konventionellt och/eller under perioder av året fått stå tomma för att balansera marknaden. Allt detta har kostat stora belopp för enskilda ekolantbrukare eller grupper av lantbrukare som har fördelad smällen mellan sig.

En förklaring till de drastiska konsekvenserna är att det för ovanstående produkter i stor utsträckning har saknats alternativ till den svenska marknaden. När inte handeln i Sverige har ställt upp i linje med de signaler man sände för några år sedan så har krisen på gårdsnivå omedelbart blivit ett faktum. Exportkanalerna för de tre nämnda produkterna är svagt utvecklade och har därför inte kunnat mildra konsekvenserna av ett överutbud av råvaror i Sverige.

Kontrasten är slående vid en jämförelse med spannmål och mjölk. Egentligen befinner sig såväl ekomjolkproducenterna som spannmålsproducenterna i samma läge. Många nya leverantörer har på kort tid tillkommit och den svenska marknaden räcker just nu inte till. Vad gäller ekologisk spannmål är det ganska oproblematiskt att hantera ett överskott.

Lantmännen har en inarbetade kontakter i såväl Europa som Nordamerika. Det prognosticerade överskottet av ekospannmål under 2019 utgör därmed inget akut hot mot den ekologiska odlingen

i Sverige. Det finns också andra företag som arbetar med export av ekospannmål från Sverige, liksom en del direktexport från enskilda gårdar.

När det gäller ekologisk mjölk är Arla en nyckelspelare. Sedan länge har företaget exporterat ekologiska produkter, främst från Danmark, där en mycket stor andel av den ekologiska mjölken som produceras säljs utanför landets gränser. Nu tycks exporten av ekologiskt mjölkpulver från Sverige ha tagit fart. Trots en minskad försäljning av ekologiska mejeriprodukter på den svenska marknaden under 2018 ökade Arlas användning av ekologisk mjölk i Sverige. Att så kunde ske beror på exporten.

Det betyder inte att inbromsningen på den svenska marknaden är oproblematiske, men om man läser Arlas nyligen släppta årsredovisning blir bilden av framtiden för ekomjölken en annan än om man bara följer svensk lantbruksmedia. I Danmark slår Arlas ekologiska varumärken rekord och i Nederländerna, Belgien och Frankrike bidrar de ekologiska produkterna starkt till Arlas tvåsiffriga tillväxt. Försäljningen av ekologiska produkter i Mellanöstern, Sydostasien och Kina nämns som exempel på framgångar för Arla den senaste tiden. Det är också i det ljuset man måste se på framtiden för svensk ekologisk mjölkproduktion.

Vi fördjupar oss just nu inte mera i exportfrågor i den här rapporten. En utförligare och mer systematisk genomgång av utbud och efterfrågan på ekologiska produkter i omvärlden är planerad till höstens stora marknadsrapport från Ekologiska Lantbrukarna. Tills dess kan det inte nog betonas att potentialen och behovet av en ökad ekoexport från Sverige är stor. ■

Kapitel 7: Slutsatser och diskussion.

Den ekologiska produktionen i Sverige fortsätter att växa. Ekoarealen ökar under 2019 mer än den gjort i genomsnitt det senaste decenniet. Samtidigt har tillväxten i den svenska dagligvaruhandeln bromsat in sedan ett par år tillbaka. Denna signal har inte gått fram så tydligt då tillväxten för den sammanlagda ekokonsumtionen så sent som 2017 ökade med 10 procent. Bakom den siffran döljer sig en stark tillväxt för bland annat Systembolaget. Ser man på de stora kategorierna som är relevanta för svenska ekolantbrukare märker man att tillväxten i svensk dagligvaruhandel planade ut eller minskade redan under 2017. Med Ekologiska Lantbrukarnas kommande kvartalsrapportering om försäljningsutvecklingen i dagligvaruhandeln kan sådan information att förmedlas betydligt snabbare. Det ger en möjlighet för berörda producenter att väga in detta i sina strategiska beslut om olika satsningar.

Är det ett problem att ekolantbruket i Sverige just nu växer snabbare än den svenska marknaden? För vissa grupper av producenter är svaret definitivt ja. Det gäller till exempel grisproducenter, äggproducenter och kycklingproducenter där vissa har fått betala dyrt för en uppkommen överskottssituation. Men för det stora flertalet är utvecklingen önskvärd, liksom för svenskt lantbruk som helhet.

Det framgår tydligt av den här rapporten att ekomaten har ett stort mervärde för konsumenterna. Prisskillnaderna i butik är betydande vilket är ett mått på styrkan bakom idén att sälja mat som producerats utan bekämpningsmedel eller konstgödsel och med en djurhållning som ger djuren större utrymme att leva naturligt. Dessutom levererar ekomaten miljö- och samhällsnyttor på ett övergripande plan som det finns många goda skäl för det offentliga att fortsätta stödja.

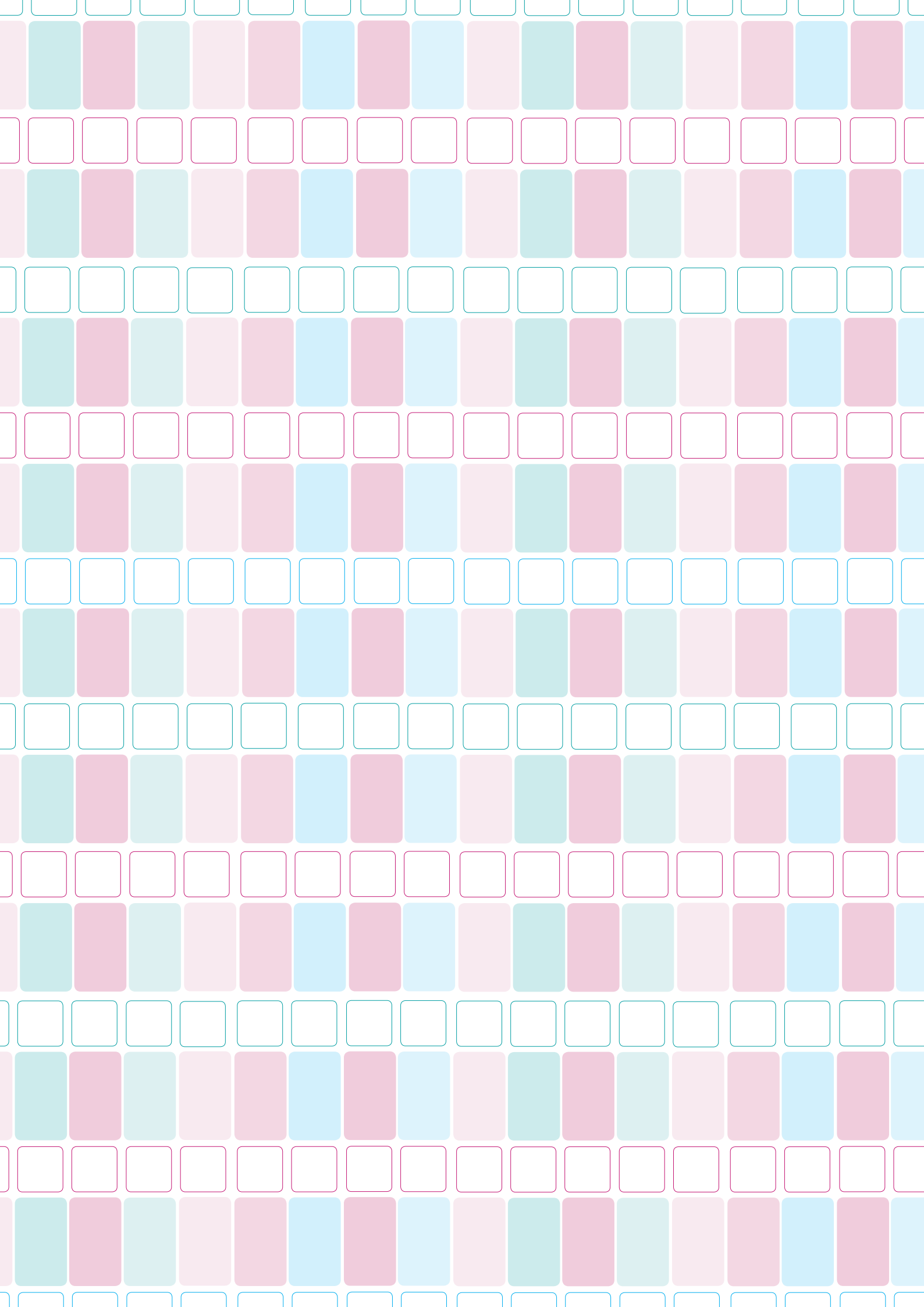
Höjer man blicken utanför Sveriges gränser får man ytterligare belägg för att de flesta av de svenska

producenter som har lagt om till ekologisk produktion har valt rätt väg i ett längre perspektiv. Den europeiska marknaden växer betydligt snabbare än takten på omläggningen till ekologisk produktion. Det är logiskt att vi i Sverige som genom vårt klimat och vår goda tillgång till åkermark har gynnsamma förutsättningar för ekologisk produktion, också tar tillvara den.

För att öka förutsättningarna för fler att producera ekologiskt behöver exporten utvecklas. På två viktiga områden, ekospannmål och ekomjolk, är detta redan på gång. Men det finns antagligen mycket mer att göra för både stora och små företag. Man kan också fråga sig om det är med ekologiska råvaror eller med förädlade produkter vi ska konkurrera på sikt?

Köttet är en historia för sig. Här har vi möjlighet att med ganska kort varsel få fram stora volymer ekologiskt nötkött. Antalet ekologiska kor är mycket stort i förhållande till den mängd nötkött som säljs på marknaden. Detta är underligt med tanke på att merpriset i butik är högt, en signal som inte når fram till all de producenter som har tillgång till kalvar som fötts av en ekologisk ko. Med ekonomers språk skulle man kalla det för ett marknadsmisslyckande. Vad orsaken är förtjänar att undersökas närmare. En annan fråga är om och i så fall hur det skulle gå att exportera ekologiskt nötkött från Sverige. Vi har goda naturliga förutsättningar för gräsbaserad köttproduktion och som nation ett starkt varumärke.

Att ekologisk produktion i ett vidare och längre perspektiv har stor potential på marknaden framgår tydligt av den här rapporten. Detta faktum drunknar lätt i en snäv svensk debatt som oftast handlar om polarisering och motsättningar. Fler borde se och stödja det ekologiska lantbrukets möjlighet att göra hela det svenska lantbruket mera lönsamt och framgångsrikt. ■

Ekobondens marknad 2020

Marknadsanalyser och prognoser
för svenska ekobönders produkter

Ekoböndens marknad 2021

Marknadsanalyser och prognoser
för svenska ekobönders produkter